

Л.М. ХУДОЛІЙ*

(Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна)

В.М. СЛЕСАР**

(Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна)

Розвиток кредитних спілок в Україні

Небанківські фінансові інститути, до яких відносять і кредитні спілки, є інструментом для розв'язування соціальних і фінансових проблем тих категорій населення, які найбільше цього потребують. Рух кредитної кооперації є важливою складовою соціальної економіки, оскільки сприяє самоорганізації людей і становленню громадського суспільства. Метою статті є розкриття сутності та значення кредитних спілок у розвитку економіки країни і добробуту її домогосподарств, виявлення трендів їх розвитку в світі та в Україні, обґрунтування умов, необхідних для прояву позитивних кількісних і якісних змін у їх діяльності. Розкрито історичні передумови розвитку кредитних спілок та напрям їх подальшої еволюції. Визначено функції сучасних кредитних спілок. Здійснено аналіз кількісних і якісних змін, що відбувалися у процесі діяльності кредитних спілок в Україні та світі, а також визначено фактори, що їх спричинили. Середньостатистична вітчизняна спілка налічувала у 2017 році близько 1490 членів, тобто була мало чисельною, порівняно із середньосвітовою – 2920 членів. Визначено, що чим більші за чисельністю кредитні спілки, тим стійкішими вони є до впливу негативних факторів. Структура кредитного портфеля кредитних спілок залишається практично незмінною протягом довгих років, в той же час структура депозитного портфеля має тенденцію до поліпшення за рахунок зростання частки довгострокових вкладів. Виявлено, що після восьмирічного спаду у 2017 році тріпочався етап поступового підйому в розвитку кредитних спілок України, який може мати позитивний тренд у наступні роки за умови відсутності кризових ситуацій в економіці, вирішення проблеми гарантування вкладів членів кредитних спілок, підвищення фінансової компетентності їх менеджерів і членів спілок, ефективного контролю за їх фінансовим станом з боку держави і самоврядних організацій.

Ключові слова: небанківські фінансові установи, кредитна спілка, кредитний кооператив, кооперативний рух, перерозподіл фінансових ресурсів.

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-3\(85\)-113-121](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-3(85)-113-121)

L.M. KHUDOLIY

(National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

V.M. SLESAR

(National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

Development of Credit Unions in Ukraine

Non-banking financial institutions, which include credit unions, is a important tool for solving the social and financial problems of the categories of people who are most in need. The credit cooperation movement is an important component of the social economy, as it contributes to the self-organization of people and the formation of civil society. The purpose of the article is to reveal the essence and significance of credit unions in the development of the country's economy and the well-being of its households, to identify trends in their development in the world and in Ukraine, to justify the conditions necessary for the manifestation of positive quantitative and qualitative changes in their activities. The historical background of the development of credit unions and the direction of their further evolution were disclosed. The functions of modern credit unions were determined. The analysis of quantitative and qualitative changes occurring in the activity of credit unions in Ukraine and in the world was carry out, and the factors that caused them were identified. In 2017, the average-statistical Ukrainian credit union totaled about 1490 members; thus, it was not numerous compared to the world average – 2920 members. It was determined that the credit unions, which have more members, are more resistant to the effects of negative factors. The structure of the loan portfolio of credit unions has remained virtually unchanged for many years, while the structure of the deposit portfolio tends to improve due to

* Худолій Любов Михайлівна, завідувач кафедри банківської справи та страхування Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ), доктор економічних наук, професор.

** Слесар В'ячеслав Миколайович, магістрант спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ).

an increase in the share of long-term deposits. It was revealed that after an eight-year recession, in 2017 the stage of a gradual rise in the development of credit unions of Ukraine began. This trend may continue in subsequent years if: there will be no crisis situations in the economy; the problem of guaranteeing deposits of members of credit unions will be solved; the financial competence of managers and members of credit unions will rise; state and self-governing organizations will conduct the effective control over the financial condition of credit unions.

Keywords: *non-banking financial institutions, credit union, credit cooperative, cooperative movement, redistribution of financial resources.*

Постановка проблеми. Нестача фінансових ресурсів стримує розвиток бізнесу, зважає попит фізичних осіб на придбання різноманітних благ, не дозволяє збільшувати надходження до бюджетів різних рівнів. Внаслідок складних фінансових умов та відсутності закладів фінансової інфраструктури в певних місцевостях у людей виникає потреба в об'єднанні своїх тимчасово вільних коштів у фонди задля отримання в інші періоди кредитних коштів на прийнятних для них умовах. Утворення та успішне функціонування кредитних спілок у світі сприяло прискореному розвитку малого і середнього бізнесу, підвищенню добробуту населення. В Україні спостерігається постійний дефіцит фінансових ресурсів для бізнесу, для потреб територіальних громад, для споживчого кредитування населення, відтак у різні історичні періоди спостерігався розвиток або занепад кредитних спілок. Еволюційний шлях цих небанківських фінансових установ не можна назвати простим і безпроблемним, свідченням чого є відсутність до теперішнього часу стабільного позитивного тренду розвитку цієї вже досить добре апробованої у світі форми кооперації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів діяльності кредитних спілок присвячено публікації цілої когорти сучасних українських дослідників: В. Костюк, Л. Аврамчук, Ю. Козир [1], В. Коваліва [2], О. Калівошка [3], З. Криховецької та Л. Форос [4], О. Манжури [5], О. Малиновської [6], В. Роевка, А. Боженка, А. Іванової [7], Г. Терещенка [5] та ін. Зокрема, в дослідженні О.В. Манжури узагальнено передумови виникнення кооперативного руху в Україні, встановлено закономірності створення сільськогосподарських кооперативів у селах, споживчих кооперативів у великих містах у різні історичні періоди, здійснено їх класифікацію. О.В. Малиновська, Л.А. Аврамчук, В.А. Костюк, Ю.С. Козир визначили місце кредитних спілок у фінансово-економічній системі та на фінансовому ринку та обґрунтували їх значення для розвитку економіки країни. Згадані дослідники здійснювали ретроспективний аналіз функціонування кредитних спілок в Україні на різних етапах розвитку: докризовому, кризовому, післякризовому, періоді активних воєнних дій. Ними встановлено, що з різних причин та під дією різних факторів динаміка процесів становлення кредитних спілок була нестабільною.

Сьогодні важливо з'ясувати, за яких умов кредитні спілки розвиваються по висхідному тренду, а за яких – по низхідному, а також встановити, наскільки вітчизняні тренди співпадають із світовими і причини їх розбіжностей. Як свідчить аналіз публікацій, при розробці шляхів поліпшення діяльності кредитних спілок України дослідники

часто опираються на іноземний досвід. Проте, не завжди досвід інших країн може бути перенесений на терени України, у зв'язку з чим, механізми функціонування і регулювання діяльності кредитних спілок потребують уточнення.

Метою статті є розкриття сутності та значення кредитних спілок у розвитку економіки країни і добробуту її домогосподарств, виявлення трендів їх розвитку в світі та в Україні, обґрунтування умов для здійснення позитивних кількісних і якісних змін у їх діяльності.

Для досягнення мети ставились і вирішувалися наступні завдання:

- визначити сутність кредитних спілок і напрям їх еволюції;
- встановити функції сучасних кредитних спілок;
- проаналізувати динаміку кількісних і якісних змін, що відбувалися у процесі їх формування і функціонування на різних етапах розвитку у світі та в Україні, а також факторів, що їх спричинили;
- обґрунтувати пропозиції щодо поліпшення діяльності кредитних спілок в Україні.

Методи дослідження. У роботі застосовані загальнонаукові методи: матеріалістичної діалектики, синтезу і аналізу – при розкритті сутності, еволюції форм організації кредитних спілок; метод індукції – при формулюванні висновків; спеціальні методи досліджень – аналіз темпів росту, структурний аналіз, факторний аналіз – при визначенні тенденцій і факторів впливу на розвиток кредитних спілок, напрямів їх трансформації; для наочності подання матеріалу застосовано графічний, табличний способи представлення інформації.

Виклад основних результатів дослідження. Як свідчить огляд літературних джерел [4, 6, 10], природа кредитних спілок залишається кооперативною, бо важливим принципом їх функціонування є «один пайовик – один голос», пайовики беруть участь у розподілі ризиків та результатів діяльності. Кредитні спілки належать до типу споживчих кооперативів, які створені для задоволення матеріальних та інших потреб своїх членів; до того ж, споживчі кооперативи (до яких можна віднести і споживчі спілки), на відміну від виробничих, створювалися на некомерційних засадах.

Батьківщиною кооперативного руху традиційно вважаються країни Західної Європи, а передумовою виникнення цього руху став економічний та соціальний прогрес у розвитку сільського господарства у дев'ятнадцятому сторіччі [14]. У подальшому кооперативний рух розвивався в інших країнах світу – США, Канаді, країнах Азії та Африки. У XIX ст. процес виникнення кооперативів, створених населенням, що проживало в сільській місцевості, за їх власною ініціативою та в їх

Фінанси та оподаткування

інтересах, був спричинений необхідністю залучення дрібного та середнього селянського бізнесу до ринкових умов господарювання. У цей же час паралельно започатковуються кредитно-кооперативні структури, що були покликані забезпечувати потреби у фінансових ресурсах селян та новостворених сільських кооперативів. Кооперативний рух розповсюджувався і в містах. Сторіччям пізніше Міжнародним кооперативним альянсом були сформульовані міжнародні кооперативні принципи. Коментуючи останні, вчені серед найважливіших принципів виділяють наступні: добровільності та відкритого членства, автономності та незалежності, демократичності контролю, економічної участі членів, співпраці між кооперативами, сприяння громаді [3, 4].

Вважаємо, що ці принципи залишаються актуальними і в наш час, та можуть бути доречними при ідентифікації будь-якого виду кооперації, і зокрема кредитної спілки. Доречно згадати, що Генеральна Асамблея ООН, об'являючи 2012 рік Міжнародним роком кооперативів, наголошувала на важливому вкладі останніх у скорочення бідності, забезпечення зайнятості населення та його соціальної інтеграції.

На відміну від двадцять першого сторіччя, в Україні у минулому сторіччі пріоритетності набула виробнича кооперація, і значно меншого поширення отримала обслуговуюча, в тому числі кредитна кооперація [6]. Тим не менше, вона функціонувала, утворювались взаємні фонди, хоча в українському законодавстві взагалі було відсутнє поняття кооперативної власності, а передбачено лише існування державної, комунальної та приватної. Однак власність в кооперативах не може бути приватною, оскільки кошти членів є спільними, і мета діяльності – спільна, а тому управління коштами відбувається на основі спільних рішень членів кооперативу або уповноважених ними осіб. Також кооперативна власність не може бути державною і комунальною, адже використовується не стільки для суспільних потреб, скільки для досягнення саме групових інтересів членів кооперативу. Отже, виробничі та обслуговуючі кооперативи, кредитні спілки досі не зовсім гармонічно вписуються у вітчизняне законодавство, яке має регулювати їх відносини з державою й іншими спілками та їх членами.

Нормативною базою, що регулює діяльність вітчизняних кредитних спілок, є Закони України «Про кредитні спілки» [10] та «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» [11], а також типовий статут кредитної спілки.

Закон «Про кредитні спілки» визначає економічні, організаційні та правові засади кредитної спілки. Оскільки кооперативної власності у нас в країні по законодавству немає, то ним визначається, що «кредитна спілка – неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки» [10]. Це визначення є не досить коректним, оскільки не уточнено, про який тип

організації у ньому йдеться. Вірогідно, йдеться про громадську організацію, що створюється для реалізації спільних інтересів, однак засновниками останньої та її членами можуть бути лише фізичні особи згідно Закону України «Про громадські об'єднання» [12], тоді як коло засновників і членів кредитної спілки значно ширше. За видом своєї діяльності «кредитна спілка є фінансовою установою, виключним видом діяльності якої є надання фінансових послуг, передбачених ст. 2 Закону України «Про кредитні спілки» [10].

Законодавством України передбачено, що основні принципи діяльності кредитної спілки є абсолютно демократичними. Ці принципи успадковані кредитною спілкою від кооперативу. Однак діючим законодавством не враховано, що кожний член кредитної спілки, з одного боку, виступає як член громадської організації, що має нести весь ризик діяльності цієї організації, а з іншої, є клієнтом цієї організації, і правовідносини між ним і спілкою витікають із цивільно-правових договорів. Тобто законодавство щодо діяльності кредитних спілок має елементи суперечливості та потребує удосконалення для подальшого їх розвитку.

В таблиці 1 наведено показники, що характеризують стан кредитних спілок у світі та місце України у цьому процесі. За даними Світового Консиліуму кредитних спілок (СККС) на кінець 2017 року у світі налічувалося 89 тисяч кредитних спілок, що здійснювали свою діяльність у 117 країнах, їх членами були близько 260 млн чоловік, це 9,1 % економічно активного населення віком від п'ятнадцяти до шістдесяти чотирьох років. Сумарні активи кредитних спілок світу склали близько 2,1 трильйона доларів США, що є досить великим фінансовим ресурсом для кредитування. Характерною рисою кредитних спілок є те, що вони поширені і в регіонах з бідним населенням (Африка, Латинська Америка), і в економічно багатих країнах та регіонах (США, Канада, європейські країни).

Питома вага економічно активного населення, залученого у члени кредитних спілок, є найбільшою у країнах Північної Америки – 52 %, Карибського регіону – 30 %, у Ірландії – 117 %, а в інших країнах значно нижча – від 1 до 15 %.

В Україні на час цього дослідження налічувалося 378 кредитних спілок, що у півтора рази більше, ніж у сусідній Росії; у одинадцять разів, ніж у Польщі; у 3,5 рази більше ніж у двох прибалтійських країнах Литві та Латвії разом узятих. Частка України у загальноєвропейській чисельності кредитних спілок складала майже 11 %. В українських спілках об'єднувалося майже 564 тис членів, що дорівнювало близько 2 % активного населення країни. Останній показник майже у 5 разів менший, ніж в середньому по світу (9,09 %).

Загальна тенденція, що спостерігається в світі за останні роки, суттєве зростання чисельності кредитних спілок (на 29 % до попереднього року), дещо меншими є темпи зростання кількості їх членів – (на 10 %), і на 20 % збільшились активи кредитних спілок.

Показники діяльності кредитних спілок світу за 2017 рік

№ п/п	Назва континенту, регіону чи країни	Кількість кредитних спілок	Кількість членів спілок, тис. чол.	Активи, млн. доларів США, всього	Активів на члена кредитної спілки, дол.	% залученого активного населення віком від 15 до 64 років
1	Разом по Африці	37607	29610	9 168, 8	310	9,25
2	Разом по Азії	37246	50 844	170407,6	3352	3,15
3	Разом по Карибському регіону	377	3440	17320,8	5035	30,06
4	Разом по Латинській Америці	298	39292	87564,9	2228	11,03
5	Разом по Океанії	1005	4779	88994,1	18622	18,41
6	Разом по Північній Америці	6251	1229125	17062507	13882	51,74
7	Канада	567	10 257	310926,7	30314	41,93
8	США	5 684	112654	1395323,0	12386	52,87
9	Разом по Європі	3533	9288	35310,5	3802	3,11
10	Велика Британія	450	1749	42802	2447	4,17
11	Ірландія	359	3 600	19857,7	5517	117,11
12	Білорусь	6	0,5	0,2	300	0,00
13	Латвія	33	20	35,1	1755	1,57
14	Литва	70	160,8	990,5	4595	8,44
15	Молдова	283	133,7	47,1	352	5,09
16	Польща	34	1708,6	2 967,6	1452	6,5
17	Румунія	22	81,2	64,9	1047	0,61
18	Росія	246	347,3	395,8	1611	0,25
19	Україна	378	564	104,4	185	1,83
20	Разом по світу у 2017 р.	89026	260165	2115016,4	8130	9,09
	у 2016 р.	68 882	235762,1	1764 682,4	7485	13,6

Джерело: побудовано авторами за матеріалами Світового Консиліуму кредитних спілок [9].

Середньостатистична вітчизняна спілка налічувала у 2017 році близько 1490 членів, тобто була мало чисельною, порівняно із середньосвітовою – 2920 членів. При цьому кількісні характеристики українських кредитних спілок можна було би вважати навіть задовільними, якщо не брати до уваги накопичені активи, які оцінювалися всього лише у 104,4 млн. дол. США, що на одного члена спілки складало лише 185 дол. у 2017 році, а в попередньому 2016 році – в загальні 84 дол. США. Це найнижчий показник серед держав, які були включені у дослідження за ці роки. В ньому, на наш погляд, криється розгадка причин слабкості вітчизняних кредитних спілок – бідність основної маси населення і тієї, що стала членами спілок, до якої додається небажання вкладників ризикувати своїми заощадженнями; недовіра до кредитних спілок щодо збереження їх членських внесків, яка особливо посилюється після фінансових криз, що супроводжуються банкрутством багатьох з них.

Це підтверджується даними, наведеними на рис. 1, що характеризують зміни у динаміці формування спілок України на протязі чотирнадцяти років. Як свідчать графіки кривих, цей період має два етапи – підйому і спаду. З 2004 по 2008 р. спостерігалася наростаюча динаміка і по кількості кредитних спілок (на 36 %), і по чисельності їх членів (у 3,4 рази).

Характерною для даного періоду була підвищена активність членів спілок – зростала чисельність тих, хто мав внески на депозитах, і тих членів, які отримували кредити в своїх спілках. Після 2008 р. розпочався новий етап, коли всі показники значно погіршилися і пішли на спад. За дев'ять років після фінансової кризи 2008-2009 рр. кількість спілок зменшилась на 232 одиниці, а економічна діяльність тих, які залишилися, зійшла до мінімуму – різко скоротились депозити, а членів, які користуються кредитами, нараховувалося у 2017 р. всього 14,3 тис. чоловік, що для України стало гранично низьким показником, хоч попит на кредитному ринку був високим.

Рис. 1. Динаміка змін у складі членів кредитних спілок України за 2004-2018 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [15].

На рис. 2 виразно прослідковуються кількісні та якісні зміни у складі членів спілок, що мали місце у кредитних спілках України. Переважаючими були спілки з чисельністю до 1 тис. осіб, і темпи зменшення їх з 2004 до 2017 року склали 72 %; тоді як крупніші спілки з чисельністю членів від 1 до 10

тис. скоротилися лише на 38 %; кількість тих, що мали в середньому чисельність від 10 до 20 тис, зменшилися лише на 36 %. Отже, можна стверджувати, що чим більші за чисельністю кредитні спілки, тим стійкішими до впливу негативних факторів вони є.

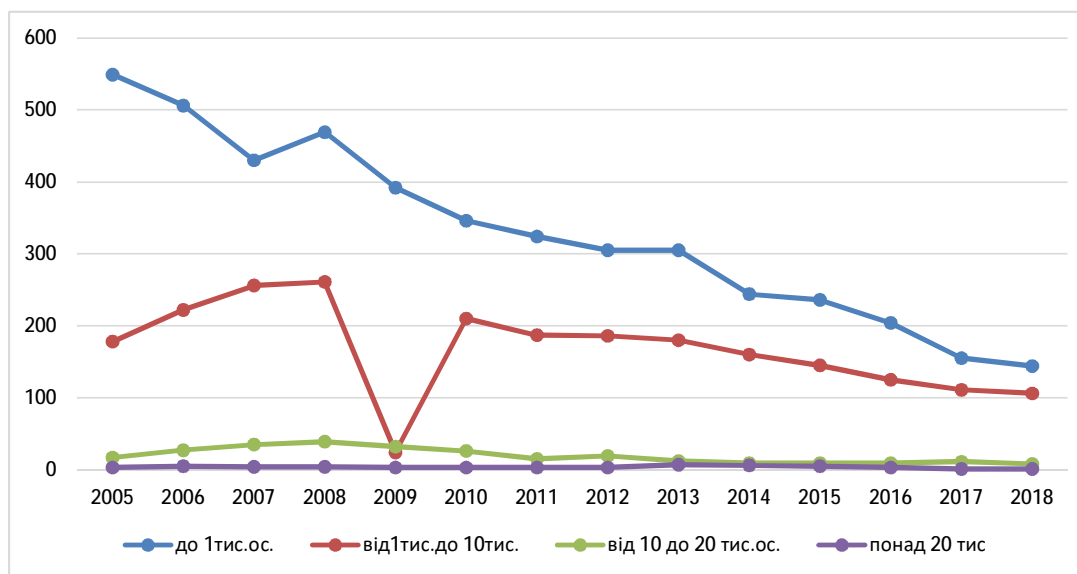

Рис. 2. Динаміка кількісних та якісних змін у складі членів кредитних спілок України за період 2004-2018 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [16].

За аналізований період в динаміці намітилися і деякі позитивні зміни. Так після виходу з ринку значної кількості кредитних спілок, що утворилися до кризового періоду, в їх структурі суттєво зменшилась частка малих спілок, у яких членів нараховувалося до

1 тис. чоловік – з 73,5 до 55,8 % (майже на 18 в. п.), а число великих спілок із чисельністю від 1 до 10 тис. і від 10 до 20 тис. членів, відповідно, збільшилося майже на 18 в.п. (рис. 3).

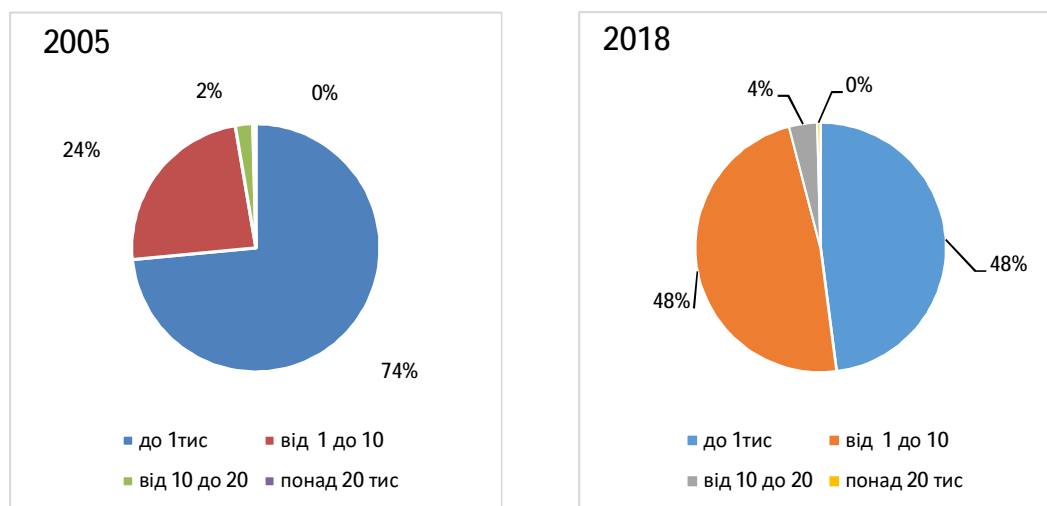

Рис. 3. Структурування кредитних спілок за кількістю членів у 2005 та 2018 роках
Джерело: побудовано авторами на основі [14].

Паралельно із процесом укрупнення відбувається ще об'єднання кредитних спілок у різні асоціації (ВАКС, НАКСУ) для збереження своїх позицій і виживання, підвищення ефективності їхньої діяльності й об'єднання потенціалів. Цей процес розпочався ще у докризовому періоді зі створенням Всеукраїнської асоціації кредитних спілок (ВАКС), яка тепер об'єднує 77 кредитних спілок, які спільно працюють над забезпеченням правової поінформованості своїх учасників; вивченням й узагальненням найкращої міжнародної практики; здійсненням консультування, захисту їх інтересів у державних органах влади; підготовкою пропозицій та зауважень до проєктів нормативно-правових актів, що мають регулювати діяльність кредитних спілок.

Після 2016 року позитивний тренд має динаміка основних показників діяльності кредитних спілок, що об'єдналися у ВАКС (рис. 4). Зростає їх капітал, нарощуються активи і депозитна база, збільшилася кількість наданих їх членам кредитів. Відтак економічна діяльність кредитних спілок поживається. Проте дослідження членського аспекту кредитних спілок показало, що у них залишився гіркий досвід, набутий у період кризи; з ним і пов'язана втрата довіри до спілок [3].

У населення, яке проживає у сільській місцевості чи веде малий бізнес, дуже обмежені можливості отримання фінансових ресурсів з інших джерел, тому воно поступово відновлює своє членство у кредитних спілках, нарощуючи їх ресурсну базу і користується кредитами (рис. 4).

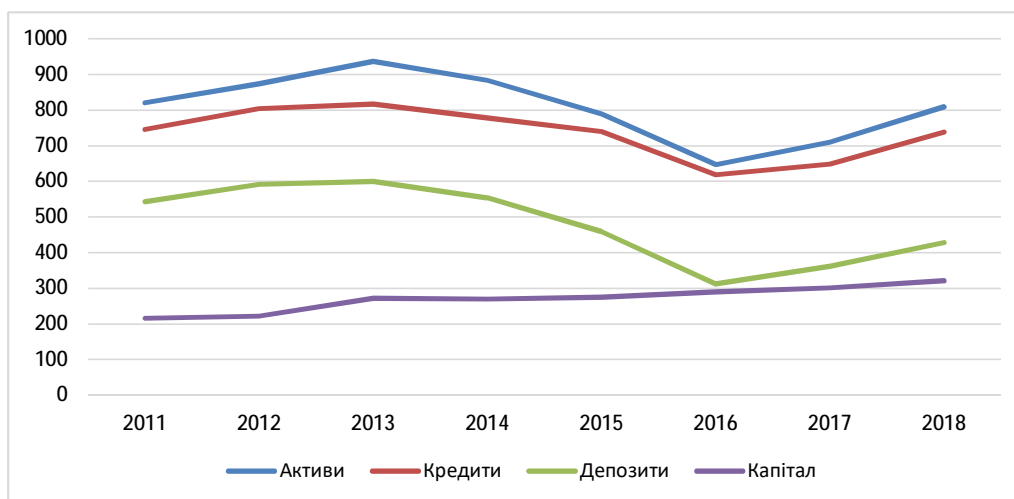

Рис. 4. Динаміка змін основних показників діяльності кредитних спілок, що входять до ВАКС з 2011 по 2018 рр., тис. грн.

Джерело: побудовано авторами на основі [13].

Фінанси та оподаткування

У 2018 році розмір активів і кредитів по спілках, що входять до ВАКС, практично повернувся на рівень 2011 року, депозити досягли 79 %, а розміри капіталу на 49 % перевищили рівень 2011 року.

Зауважимо, що структура кредитного портфеля кредитних спілок за багато років залишається майже незмінною за цілями, на які надавалися (отримувалися) кредити (рис. 5).

Найбільшим попитом користуються споживчі кредити (64-65 %), значною є частка житлових кредитів (19-22 %), селянські кредити займають лише 2,6-4 %, фермерські – 2,6-6 %, комерційні кредити – 7-10 %. Як бачимо, на розвиток фермерського господарства і бізнесу кредитів витрачається мало, а це означає, що джерельна база для сплати відсотків по кредиту все ще є дуже обмеженою.

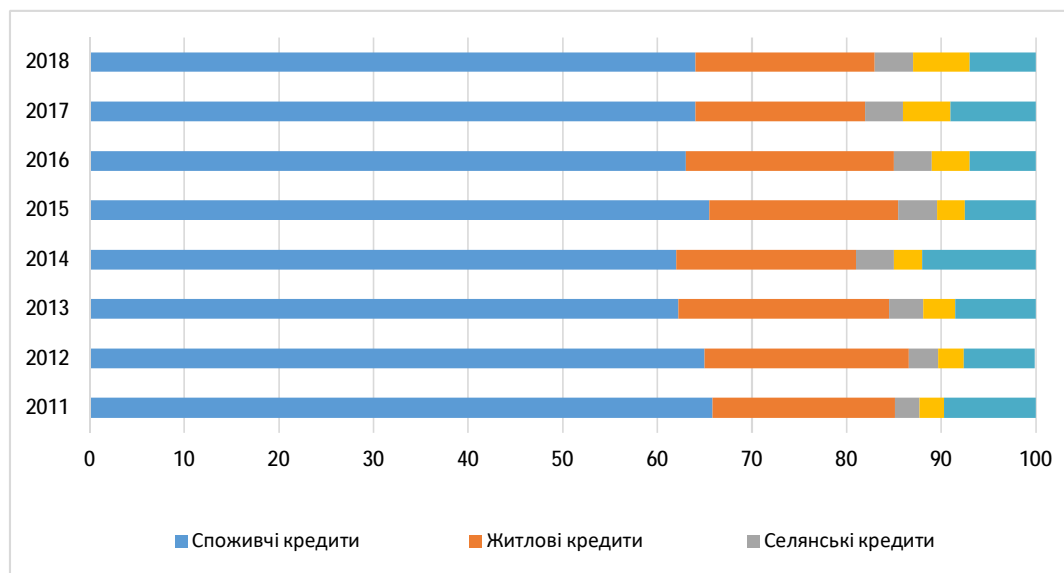

Рис. 5. Динаміка і структура кредитного портфеля ВАКС за 2011-2018 рр., %

Джерело: побудовано авторами на основі [13].

Структуру депозитного портфеля кредитних спілок можна вважати умовно позитивною, адже вона має тенденцію до поліпшення у динаміці (рис. 6). В ній традиційно небагато вкладів до запитання і вкладів з терміном до трьох місяців (у 2018 р. лише 5 %), вкладів на строк 3-12 місяців – від 30 до 40 %, при цьому вклади з терміном більше 12 місяців є переважаючими (53-67 %). Цей показник, певною мірою, є показником зростання довіри членів до своїх кредитних спілок як на даний час, так і на перспективу.

За результатами оцінки показників розвитку кредитних спілок України у динаміці можна зробити висновок про те, що після різкого спаду, який спостерігався протягом 2009-2016 рр., у діяльності кредитних спілок розпочався новий етап – покращення основних показників. Отже, зростає потреба у послугах, які надаються кредитними спілками своїм членам, збільшується попит на кредити. Якщо на макроекономічному рівні у найближчі роки не відбудуться негативні процеси, то розвиток кредитних спілок продовжуватиметься по висхідному тренду. Якщо ж макроекономічна ситуація погіршиться, то може наступити процес стагнації у їх розвитку, як це вже було у попередні періоди.

Щоб учасники не переймалися долею своїх внесків, доречно було би створити Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок за аналогією до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, створеного банками України. Внески до такого фонду – додаткове фінансове навантаження для кредитних спілок, проте такий фонд міг би бути гарантом проти втрати внесків їх членами у разі банкрутства спілки.

Для ефективного захисту інтересів кредитних спілок, недопущення таких зловживань у окремих з них, які би могли нанести шкоду репутації всієї системи, доречно було би створити саморегулюючу організацію кредитних спілок на базі вже існуючих Національної і Всеукраїнської асоціації кредитних спілок; запровадити бюро кредитних історій, що мало би стримувати від спокуси неповернення кредитів. Вважаємо, що регулярний контроль за фінансовою діяльністю кредитних спілок з боку Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг є доцільним і на наступний період, оскільки він знижує ризик їх банкрутства як з причини некваліфікованого менеджменту, так і зумисної фінансової шкоди.

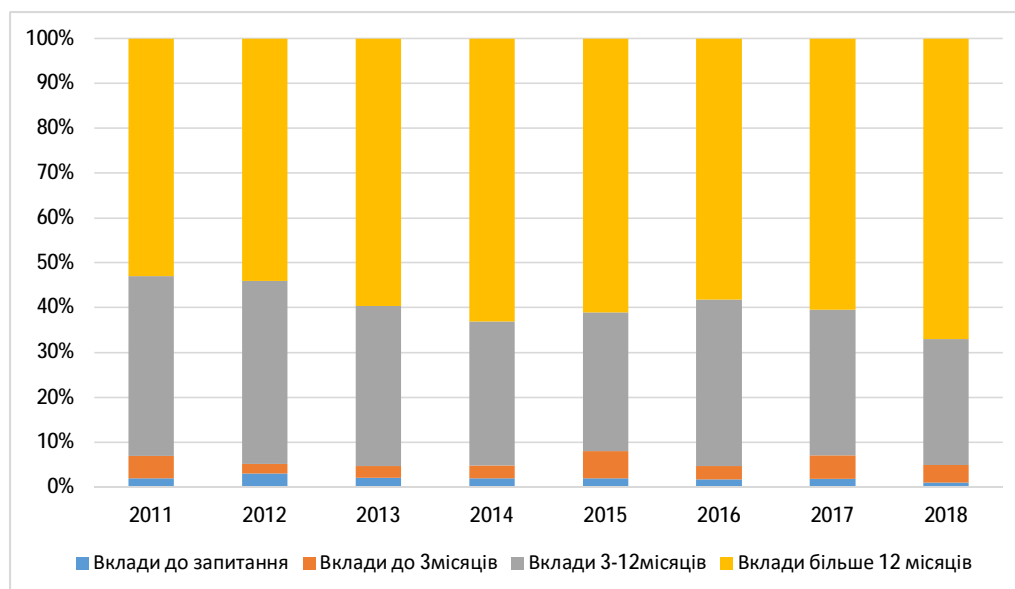

Рис. 6. Структура депозитного портфеля кредитних спілок України, що входять до ВАКС за 2011-2018 рр., %

Джерело: побудовано авторами на основі [13].

Процес відродження кредитних спілок в Україні відбувається паралельно із формуванням об'єднаних територіальних громад, які для вирішення своїх поточних і перспективних завдань мають великі потреби у фінансових ресурсах. Розширення підприємницької діяльності, особливо в сільській місцевості, потребуватиме додаткових джерел її фінансування. У цій справі неоціненну допомогу могли б надати регіональні кредитні спілки, запропонувавши вигідні програми кредитування і заощадження депозитів. Така співпраця сприятиме зменшенню відтоку фінансових ресурсів за межі територіальних громад і використанню їх на користь місцевих жителів.

Висновки. За результатами дослідження, виявлено, що за своєю економічною суттю кредитна спілка є різновидом споживчого кооперативу, який заснований фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями з метою задоволення потреб членів спілки у взаємному кредитуванні за рахунок об'єднання грошових внесків їх членів, і діє на безприбуткових засадах. Статус безприбутковості надає спілкам додаткові переваги перед іншими фінансово-кредитними установами, що сприяє їх популяризації.

На початок 2018 року активи кредитних спілок світу перевищували 2,1 трлн доларів США, а кредитів ними було видано на суму більше 1,5 трлн. У більшості країн світу кредитні спілки розвиваються дуже динамічно, і цей розвиток практично не пов'язаний із тим, до якого типу відноситься країна – до країн з розвинутою економікою чи до економік, що тільки розвиваються. Україна не завжди розвивається у відповідності зі світовим трендом.

В Україні, яка за кількістю кредитних спілок і чисельністю їх членів займає помітне місце у Європі, розвиток їх відбувався у різні періоди за різними трендами, які дуже залежать від макроекономічної ситуації у країні. На їхній фінансовий стан і стійкість до банкрутства негативно впливає дуже низький рівень доходів населення; недовіра до керівництва спілок і непрофесійність їх менеджменту; юридичні неузгодженості щодо статусу цих спілок і регулювання їх діяльності.

Виявлено, що після восьмирічного спаду у 2017 році розпочався етап поступового підйому в розвитку кредитних спілок України, який може мати позитивний тренд у наступні роки за умови відсутності кризових ситуацій в економіці, вирішення проблеми гарантування вкладів членів кредитних спілок, підвищення фінансової компетентності їх менеджерів і членів спілок, ефективного контролю за їх фінансовим станом з боку держави і самоврядних організацій та започаткування активної співпраці з територіальними громадами.

4 Список використаних джерел

1. Костюк В. А., Аврамчук Л. А., Козир Ю. С. Розвиток кредитних спілок на фінансовому ринку України: монографія. К.: ЦП "Компринт", 2015. 152 с.
2. Ковалів В. М., Грубінка І. І. Кредитна кооперація в Україні: історичні аспекти становлення, важливість та сучасний стан функціонування. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2011. № 2. С. 12-18.
3. Калівошко О. М. Кредитні спілки в Україні: членський аспект. *Облік і фінанси*. 2018. № 3(81). С. 98-104.
4. Криховецька З., Форос Л. Аналіз діяльності та перспектив розвитку кредитних спілок в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 1063-1070.

5. Маліновська О. Я. Основні проблеми та перспективи розвитку кредитних спілок у сучасних умовах розвитку економіки України. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії, Економічні науки*. 2012. № 1(27). С. 137-142.

6. Манжура О. В. Передумови виникнення та генезис кооперативного руху в Україні. *Держава і регіони. Сер. Економіка і підприємництво*. 2014. № 4. С. 3-9.

7. Роечко В. В., Боженко А. С., Іванова А. С. Сучасний стан та проблеми функціонування кредитних спілок в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки* Електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. 2016. Вип. 10. С. 874-876.

8. Терещенко Г. М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні. *Фінанси України*. 2009. № 5. С. 87-94.

9. Аналітичні огляди ринку небанківських фінансових послуг. Національне рейтингове агентство «РЮРИК». URL: <http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1191>

10. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 р. № 2908-ІІІ. URL: <https://zakon.help/law/2908-III/edition01.01.2016/page1>

11. Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

12. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

13. Зведені дані кредитних спілок-членів ВАКС станом на 01.10.2018 року. URL: http://www.vaks.org.ua/images/finanalityka_vaks/2018/Analiz_3kv_2018.pdf

14. Підсумки діяльності кредитних спілок. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-kredytnykh-ustanov-Ukrainy.html>

15. World council of credit unions statistical report the global network of credit Unions and financial cooperatives. URL: https://www.woccu.org/documents/2017_Statistical_Report-Revised_Nov_2018

16. Інформація про стан і розвиток кредитних установ України. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-kredytnykh-ustanov-Ukrainy.html>

4 References

1. Kostyuk, V. A., Avramchuk, L. A., Kozyr, Yu. S. (2015). Rozvytok kredytnykh spilok na finansovomu rynku Ukrainy [Development of credit unions is at the financial market of Ukraine]. Kyiv: TsP "Komprynt".

2. Kovaliv, V. M., Hrubinka, I. I. (2011). Kredytna kooperatsiia v Ukraini: istorychni aspekty stanovlennia, vazhlyvist ta suchasnyi stan funktsionuvannia [Credit co-operation in Ukraine: historical aspects of becoming, importance and modern state of functioning]. *Visnyk Volynskoho instytutu ekonomiky ta menezhmentu*, (2), 12-18.

3. Kalivoshko, O. M. (2018). Kredytne spilky v Ukraini: chlenskyi aspekt [Credit Unions in Ukraine: Membership Aspect]. *Oblik i finansy*, 3(81), 98-104.

4. Krykhovetska, Z., Foros, L. (2018). Analiz diialnosti ta perspektyv rozvytku kredytnykh spilok v Ukraini

[Analysis of activities prospects of credit unions in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, (19), 1063-1070.

5. Malinovska, O. Ya. (2012). Osnovni problemy ta perspektyvy rozvytku kredytnykh spilok u suchasnykh umovakh rozvytku ekonomiky Ukrainy [Basic problems and prospects of development of credit unions are in the modern terms of development of economy of Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovskoi derzhavnoi finansovoi akademii, Ekonomichni nauky*, 1(27), 137-142.

6. Manzhuira, O. V. (2014). Peredumovy vynyknennia ta henezys kooperatyvnoho rukhu v Ukraini [Pre-conditions of origin and genesis of co-operative motion are in Ukraine]. *Derzhava i rehiony. Seriia Ekonomika i pidpriemnytstvo*, (4), 3-9.

7. Roienko, V. V., Bozhenko, A. S., Ivanova, A. S. (2016). Suchasnyi stan ta problemy funktsionuvannia kredytnykh spilok v Ukraini [The modern state and problems of functioning of credit unions are in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky Elektronne naukove fakhove vydannia Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu im. V.O. Sukhomlynskoho*, (10), 874-876.

8. Tereshchenko, H. M. (2009). Perspektyvy rozvytku kredytnykh spilok v Ukraini [Prospects of development of credit unions are in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, (5), 87-94.

9. RURIC National Rating Agency. (n.d.). Analytical reviews of the non-banking financial services market. Retrieved from <http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1191>

10. Verkhovna Rada Ukrainy. (20.12.2001). Pro kredytne spilky: Zakon Ukrainy [On Credit Unions: Law of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.help/law/2908-III/edition01.01.2016/page1>

11. Verkhovna Rada Ukrainy. (12.07.2001). Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання rynku finansovykh posluh: Zakon Ukrainy [On Financial Services and State Regulation of the Financial Services Market: Law of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

12. Verkhovna Rada Ukrainy. (22.03.2012). Pro hromadski obiednannia: Zakon Ukrainy [On Public Associations: Law of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

13. Zvedeni dani kredytnykh spilok-chleniv VAKS stanom na 01.10.2018 roku [Summary data of WACS credit unions on 01.10.2018.]. Retrieved from http://www.vaks.org.ua/images/finanalityka_vaks/2018/Analiz_3kv_2018.pdf

14. Pidsumky diialnosti kredytnykh spilok [Results of activity of credit unions]. Retrieved from <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-kredytnykh-ustanov-Ukrainy.html>

15. World council of credit unions statistical report the global network of credit Unions and financial cooperatives. Retrieved from https://www.woccu.org/documents/2017_Statistical_Report-Revised_Nov_2018

16. Informatsiia pro stan i rozvytok kredytnykh ustanov Ukrainy [Information on the status and development of credit institutions in Ukraine]. Retrieved from <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-kredytnykh-ustanov-Ukrainy.html>